

הערלה חמורה מכלאים בשנים מתוך שלשת החומרות שנמנו לעיל, שאמנם אין איסורה איסור עולם שהרי לאחר שלש שנים הותר איסור ערלה,⁽²⁶⁾ אך היא אסורה בהנאה, ואין היתר לאיסורה, שפירות ערלה אסורים לעולם, ואין שום היתר לאיסור הערלה.⁽²⁷⁾

ב-חז ב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: כל מצוה שנצטוו עליה ישראל שיקיימוה קודם כניסתן לארץ, דהיינו שהיא חובת הגוף ואינה תלויה בקרקע, וניתן לקיימה גם קודם כניסתן לארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ואילו כל מצוה שנצטוו לקיימה רק לאחר כניסתן לארץ, שהיא חובת קרקע, אינה נוהגת אלא בארץ.

ורבי אלעזר ברבי שמעון חולק על אביו [רבי שמעון בר יוחי], וסובר ש"חדש", כיון שהוא חובת קרקע, אינו נוהג אלא בארץ, וממילא איסורי ערלה וכלאים אינם נלמדים מקל וחומר מ"חדש", אלא הן מצוות הנוהגות בחוץ לארץ מצד הלכה למשה מסיני, או מדברי סופרים, כדלקמן בסוגיא.

חזק מן השמטת כספים בשנת השמיטה, ושילוח עבדים בשנת היובל, שאף על פי שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

ושואלת מיד הגמרא: השמטת כספים, הלא חובת הגוף היא ואינה תלויה בקרקע, ובודאי נצטוו עליה קודם כניסתן לארץ, ומדוע

ב. ערלה יש היתר לאיסורה — שהבית דין יכולים להתיר האיסור. כי ערלה אסורה עד חמשה עשר בשבט [שהוא ראש השנה לאילנות ומתחילה שנה רביעית] ואם הבית דין יחסרו את כסליו, הרי ימהרו את זמן ההיתר, וכן "חדש" האסור עד שבעה עשר בניסן, אם יחסרו בית דין את חדש אדר ימהרו את ההיתר. מה שאין כן כלאים, אין בית דין יכולים להתיר בשום אופן. תוס' ד"ה והוא.

27. הקשו תוס': אם כן טבל ותרומה ומעשר ינהגו בחוץ לארץ מקל וחומר מ"חדש" שהרי איסורן איסור עולם ואין היתר לאיסורן בעודו טבל ותרומה. ותירצו שיש לפרוץ הקל וחומר דמה ל"חדש" שאיסורו בא מאליו ולא על ידי מעשה בני אדם, ואילו טבל ותרומה האיסור בא על ידי מירוח הכרי שהוא מעשה אדם. וכתבו על זה תוס' שאפשר לדחות שגם "חדש" בא על ידי חרישה וזריעה.

דאמר הסובר שבזמן שאין עומר מותר מיד בבקר של ששה עשר בניסן. תוס' ד"ה שאין.

26. כך פירש רש"י. והקשה עליו ר"ת שגם ערלה איסורה איסור עולם שהפרי שגדל בשנות ערלה אסור לעולם. ולכן הוא מפרש שהחומרא שחסרה בערלה היא שיש היתר לאיסורה והכוונה לערלה בשנה הרביעית שהוא נטע רבעי שיש לה היתר על ידי פדיון. והגמרא רוצה לדרוש שאף נטע רבעי ינהג בחוץ לארץ.

והר"י מפרש שהכוונה לערלה ממש שיש לה היתר לאיסורה, ולא הפרי של הערלה אלא האילן שיש לו היתר שמה שגדל לאחר שלש שנים אינו אסור. וכן "חדש" מה שגדל בקנה השיבולת לאחר הקרבת העומר מותר הואיל והשריש קודם העומר.

ועוד פירושים נאמרו בזה.

א. ערלה יש היתר לאיסורה — שמותר לגרום איסור ערלה על ידי הנטיעה, וכן "חדש" מותר לזרוע. ואילו כלאים אסור לזרוע ולגדל.

אומר רבי אלעזר ברבי שמעון "חוץ מן השמטת כספים?"⁽²⁸⁾

ומתצינן: לא נצרכא רבי אלעזר ברבי שמעון להשמיענו זאת, אלא לכדתניא בברייתא, שהשמטת כספים לא נצטוו עליה אלא רק לאחר כניסתן לארץ, על אף שהיא חובת הגוף, ובכל זאת היא נוהגת מאז גם בחוץ לארץ.

דתניא: רבי אומר: נאמר [דברים טו ב] "וזה דבר השמיטה, שמוט כל בעל משה ידו, אשר ישה ברעהו", ודייקנן מכפל הלשון "השמיטה" "שמוט", שבשתי שמיטות הכתוב מדבר – אחת שמיטת קרקע, ואחת שמיטת כספים.

ולכן, בזמן שאתה משמט קרקע, דהיינו, לאחר כניסתן לארץ, אתה משמט כספים [ואפילו בחוץ לארץ]. ובזמן שאי אתה משמט קרקע, כגון במדבר, או לאחר שגלו מארץ ישראל, אי אתה משמט כספים.

ומקשינן: ואימא ששמיטת כספים דומה לגמרי לשמיטת קרקע, ואינה נוהגת בחוץ לארץ ואפילו בזמן הבית, ונדרוש כך: במקום שאתה משמט קרקע, בארץ ישראל, אתה משמט כספים, ואולם, במקום שאין אתה משמט קרקע, בחוץ לארץ, שאין נוהג שם שמיטת קרקע כי היא מצוה התלויה בארץ, אין אתה משמט כספים?

ומתצינן: תלמוד לומר בסוף הפסוק של "וזה דבר השמיטה", המדבר בשמיטת כספים, "כי קרא שמיטה לה", ומשמע שהוא נוהג מכל מקום, ואפילו בחוץ לארץ.

ועדיין מקשה הגמרא על שילוח עבדים, הרי חובת הגוף היא, ופשיטא שהיא נוהגת אף בחוץ לארץ, ומדוע היה צריך רבי אלעזר ברבי שמעון לומר חוץ משילוח עבדים?⁽²⁹⁾

ומתצינן: סלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב בשילוח עבדים ביובל [ויקרא כה י] "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", ומשמע בארץ, אינו, רק בארץ ישראל נוהג שילוח עבדים, אבל בחוצה לארץ, לא.

לכן, תלמוד לומר, בהמשך הפסוק "יובל היא", ומשמע שהוא נוהג מכל מקום, ואפילו בחוץ לארץ.

והוינן בה: אם כן מה תלמוד לומר "בארץ"?

ומשנינן: לומר לך, רק בזמן שהדרור נוהג בארץ הוא נוהג גם בחוצה לארץ. אבל בזמן שאין דרור נוהג בארץ, כגון בזמן שאין היובל נוהג משום ש"אין כל יושביה עליה", אינו נוהג בחוצה לארץ.⁽³⁰⁾

תנן התם במסכת ערלה [ג י]:

לשמיטת קרקע שלא ינהג בחוץ לארץ. תוס' ד"ה השמטת.

29. רש"י לא פירש כאן, וביארנו לפי פירוש התוס' [בהערה 28] כפי הנראה מתירוף הגמרא.

30. כך כתב הטורי אבן בראש השנה [ט ב] בשם רש"י שם [לא נמצא לפנינו ברש"י]. והקשה

28. כך פירש רש"י. ותוס' הקשו עליו, ופירשו שהגמרא ידעה ששמיטת כספים אינה נוהגת רק לאחר ירושה וישיבה, והקושיא היא דמה צריך רבי אליעזר ברבי שמעון להשמיענו ששמיטת כספים נוהגת בחוץ לארץ מאחר שהיא חובת הגוף. ומתרצת הגמרא שהיינו לומדים היקש

ה"חדש" — אסור מן התורה בכל מקום, ואפילו בחוץ לארץ [כדעת האומרים "מושבותיכם" — בכל מקום שאתם יושבים משמע].

ערלה גם כן אסורה בכל מקום — הלכה [לקמן יתבאר].

והכלאים אף הן אסורות בכל מקום מדברי סופרים.⁽³¹⁾

והוינן בה: מאי מהי משמעות ה"הלכה" האמורה במשנה לגבי ערלה?

ומשנינן: אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכתא מדינה. מנהג המדינה. כלומר, בני חוץ לארץ הנהיגו על עצמם איסור ערלה, ואיסורו מדרבנן.⁽³²⁾

עולא אמר רבי יוחנן: הלכה למשה מסיני, שערלה אסורה בחוץ לארץ.

אמר ליה עולא לרב יהודה: בשלמא לדידי, דאמינא ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, היינו דשני לן, יש שוני בין ספק

ערלה לספק כלאים, שספק ערלה חמור יותר מספק כלאים —

דתנן במסכת ערלה [שם]: ספק ערלה, כגון שאין יודעים אם כבר עברו שלש שנים, או פרדס שיש בו נטיעות ערלה ונטיעות מותרות, ולקט הגוי מהפירות, ולא ידע הישראל מהיכן לקט, בארץ ישראל אסור, כדין כל ספק איסור תורה, שהולכים בו לחומרא.

בסוריא, שדינה כחוץ לארץ, מותר, כי ספק ערלה בחוץ לארץ מותר.

[ואפילו למאן דאמר שערלה בחוץ לארץ אסורה מדאורייתא מהלכה למשה מסיני, כפי שיבואר להלן בגמרא].

בחוצה לארץ, הרחוקה יותר מארץ ישראל, ואין לחשוש שיבאו להקל גם בארץ ישראל, הקילו שם יותר, שהישראל יורד אל הגוי שיש לו פרדס שגדלים בו אילנות של ערלה ואילנות מותרות, ולוקח ממנו פירות, ואפילו אם הגוי עדיין לא לקט, מותר לומר לך והבא לי פירות, ואף על פי שיתכן שהוא

31. הקשו תוס' למה לא נלמד קל וחמר מ"חדש" לערלה וכלאים שינהגו מן התורה בחוץ לארץ כדעת רבי שמעון בן יוחי [לעיל בעמוד א]. ותיצו שתנא זה סובר כמו שאמרה הגמרא להלן [לט א] שבכלאים נאמר "שדך לא תזרע כלאים", "שדך" — משמע למעט חוץ לארץ שאינה קנויה לך מן השמים. וממילא אי אפשר ללמוד קל וחומר גם לערלה שיש לומר כלאים יוכיחו שאינה נוהגת בחוץ לארץ. תוס' ד"ה הערלה.

32. לכאורה אם כן הוא ממש כמו כלאים

עליו למה צריך קרא למעט חוץ לארץ, וכי סלקא דעתך דיציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא שחוץ לארץ יהא חמור יותר מארץ ישראל שמאחר שבארץ ישראל אינו נוהג בזמן שאין יושביה עליה פשיטא שגם בחוץ לארץ אינו נוהג אז.

והביא בשם הרמב"ן לפרש, בזמן שאינו נוהג בארץ כגון שלא תקעו בשופר ולא שילחו עבדים בארץ ישראל שאז אינו נוהג בחוץ לארץ ואפילו אם יש שם בית דין שיכול לתקוע ולשלוח עבדים.

יביא פירות ערלה, ובלבד שלא יראנו
הישראל כשהוא לוקט מאילנות הערלה.

אבל בסוריא, שהיא קרובה לארץ ישראל,
לא הקלו כל כך לומר לכתחילה לגוי לך
ולקוט, אלא רק אם הגוי כבר לקט מותר
לקנות ממנו ספק ערלה.

ואילו גבי כלאים תנן שם: כרם הנטוע ירק,
שזרע ירק בין הגפנים ונאסר הירק משום
כלאי הכרם, וירק נמכר חוצה לו מחוץ
לכרם, ויש חשש שמא הירק הנמכר הוא
ממה שגדל בכרם (33) —

בארין, אפור. שספק איסור תורה הוא,
ולחומרא.

בסוריא, מותר. כי כלאים בחוץ לארץ
אסורים רק מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

ואילו בחוצה לארין, הקילו עוד יותר, שהגוי
יורד ולוקט מהכלאים ממש ומותר לישראל

לקנות ממנו, ובלבד שלא ילקוט הישראל
עצמו ביד את הכלאים.

לפי שלא אסרו רבנן בחוץ לארץ אלא כאשר
הישראל זורע או לוקט את הכלאים
בעצמו. (34)

הרי שבחוץ לארץ חמורה ערלה יותר
מכלאים, שבערלה מותר רק ספק ערלה,
ואילו כלאים מותרים גם בודאי כלאים.

ובשלמא לדידי, ניחא, כיון שערלה בחוץ
לארץ אסורה מדאורייתא מהלכה למשה
מסיני, ואילו כלאים אסורים רק מדברי
סופרים.

אלא לדידך, שגם ערלה בחוץ לארץ אסורה
רק מדרבנן, מדוע חילקה המשנה בין ערלה
לכלאים

ניתני התנא של המשנה את שניהם בשוה: לפ-א
או זה וזה — "יורד ולוקט", כי רק ספק

והחזון איש ביאר דבריו שבכל נידון של "רוב
וקרוב" אנו דנים על הדבר הנמצא אם הוא בא
מהרוב או מהקרוב אבל כאן במקום הספק עצמו
יש רוב שהוא בא מהגינה הקרובה.

34. כך פירש רש"י. תמה עליו הגר"א ניו"ד רצד
לג] שבגמרא משמע שדוקא ספק כלאים מותר
ולא ודאי, דקאמר "היינו דשני לן בין ספק ערלה
לספק כלאים". ועוד כיון דכלאים נוהג בחוץ
לארץ ואפילו בשל גוים, למה יהא מותר
כשלקטו הגוי.

והר"ן מפרש שגם בכלאים אסור בודאי,
וההבדל בין ערלה לכלאים, שבערלה, בארץ
ישראל — אסור לקנות על פתח הגן שגדלים בו
גם פירות ערלה, דמוכחא מילתא שמפירות הגן
הם והוי רק ספק אחד שמא מפירות הערלה הם

שאיסורו גם כן מדרבנן ולמה הוא נקרא
"הלכתא מדינה". ובשיטה לא נודע למי מבאר
שהעובר על זה אינו נקרא עבריין ואינו לוקה
מכת מרדות.

וצריך עיון דלפי זה ערלה יותר קל מכלאים
ולקמן פריך מדוע מחמירין בערלה יותר
מכלאים, והיה לו להקשות דאדרבה כלאים היה
ראוי להחמיר יותר. אילת השחר.

33. ואף על גב דקיימא לן רוב וקרוב הולכין
אחר הרוב, והיה לנו לילך אחר רוב העולם
שאינו כלאים, מכל מקום כאן אסור שכיון שדרך
הגננים למכור על פתח גינותיהן הרי זה נחשב
כמקום האיסור ממש ולא רק "קרוב" בלבד,
וחזקה כאן נמצא כאן היה. רמב"ן בבא בתרא
[כה. א] ד"ה אבל.